Dobrá a špatná moc (Richard Rohr)

Celou Biblí, od Genesis až po Zjevení, velmi přímo prolíná kritika moci.

Sledujeme-li jakékoli zprávy nebo pozorujeme-li vztahy kolem, vidíme, že většina lidí má otázku moci špatně postavenou, nebo stačí případně sledovat jakýkoli historický film. Ježíš kritizuje náboženské vůdce za to, že zneužívají tradici k tomu, aby posilovali svoji vlastní moc (např. Mk 7,9).

Dobrá moc je ta, která chrání slabé a ty, kdo moc nemají, špatná moc je ta, která je používána pouze k vlastní ochraně, prosazování sebe sama a udržování vlastního postavení. Je třeba říci, že hierarchie není ve své podstatě špatná, stejně jako moc není ve své podstatě špatná; je ovšem nebezpečná, pokud jsme nezvládli vlastní duchovní úkol. **Ježíš jasně hovoří o služebném vůdcovství a dokonce nás k němu nabádá** (Mk 10,42-45).

V Bibli se vývoj vědomí pozvolna pohybuje od násilí k nenásilí, od imperiální moci ke vztahové moci, od hierarchií, které vládnou, k hierarchiím, podporujícím růst, od božské moci králů k služebnému vůdcovství. Klíčovým zlomovým bodem je Ježíš.

Je to tak, že násilní lidé potřebují násilného Boha, a vytvářejí si ho? nebo způsob, kdy Bible občas prezentuje Boha jako násilného, legitimizuje či žehná naše násilné dějiny? Obě varianty se zdají být správné, ale zároveň je pravdou, že nenásilí přicházelo pozvolna, zároveň s nedualistickým myšlením. Dominantní hierarchie totiž potřebují ke svému přežití dualistické myšlení. Je vidět, že i po dvou tisících letech po zjevení Ježíše spousta lidí dává přednost trestajícímu, vyhrožujícímu a násilnému Bohu, a tato představa Boha pak vytváří stejný typ lidí i stejný typ dějin.

Ani psychologicky, ani duchovně však neexistuje něco jako triumf moci. Dominance nikdy není transformací. Jak řekl Napoleon, „jenom duchovní lidé jsou schopni věci skutečně měnit, my je jenom přeskupujeme“. Neproměnění lidé si myslí, že problémy lze řešit vnější silou, shora nebo zvenku; věci však lze měnit pouze zevnitř (srov. Mt 23,26). Je iluzí, že by jeden člověk mohl změnit druhého. Vnější moc dosáhne věcí rychle, ale je pod neustálým tlakem a nese s sebou mnoho negativní zátěže, která se dříve či později projeví. Lidé nemají pokoru ani trpělivost, které jsou v Bohu.

Duchovní moc je však schopnost ovlivnit události a druhé lidi prostřednictvím svého vlastního **bytí**. Duchovní lidé mění druhé lidi zevnitř prostřednictvím toho, **jací sami jsou**. Je to pomalejší proces, ale přináší trvalejší výsledky.

Čím více počítáme s hrozbami zvnějšku, tím máme sami menší přístup ke své vlastní vnitřní síle. Čím více jsme v kontaktu se svou vnitřní silou, tím méně potřebujeme vnější sílu, hrozbu nebo nátlak.

Pro spiritualitu je podstatné, že se zabývá samotným *bytím* člověka, jeho vnitřní motivací a postoji, jeho skutečným vnitřním zdrojem, není pro ni tolik důležité, co člověk *„dělá“. Činnost se vždy postará sama o sebe, pokud je naše bytí v pořádku*.

Bůh udává tón

Dokud nezískáme zkušenost s bezpodmínečně milujícím Bohem, nebudeme důvěřovat žádné duchovní moci. Je ztrátou času přesvědčovat lidi, aby velkoryse milovali, pokud je pro ně Bůh

tím, který vyžaduje výkon a miluje zcela podmíněně, a vyhrožuje, pokud v něj nebudou „věřit“. Bible od samého počátku tento druh moci zpochybňuje, jak je vidět na všech postavách – jsou svým způsobem všechny neschopné, nezralé, nepřipravené, nepoužitelné, „bez-mocné“ (Abraham, Sára, Mojžíš, Ráchel, Rebeka, David, Jeremiáš, Job i Ježíš sám).

Dno, okraj, outsider jsou v Bibli privilegované duchovní pozice. Bible je evidentně proti-estabilishmentová literatura, i když byla ve velkém používána právě estabilishmenty, což je jádro našeho (Rohrova) interpretačního problému. Ježíš zvěstuje evangelium chudým!

Nechtějme tedy vlastní silou měnit skutečnost, pochopme tajemství odevzdání se a důvěry, a potom se to uskuteční na nás, skrze nás, s námi a často i v rozporu s námi. Jediný věčný způsob, jak Bůh tvoří, je *creatio ex nihilo*, „tvoření z ničeho“, přičemž křesťanskými výrazy proto jsou „vzkříšení“ a „milost“ (Ř 4,17).

Neplodné ženy a odvržení synové v Bibli

Bible popisuje vyvolení Izraele, zotročeného národa. Rozvíjí téma „neplodných žen“ (Sára Gn 18,11; Rebeka Gn 25,21; Ráchel 29,31; Channa 1S 1,5; matka Samsonova Sdc 13,2; Alžběta L 1,7), které všechny připravují Mariino panenství, neboť „u Boha není nic nemožného“ (L 1,38).

Po Channině modlitbě, srov. zejména 1S 2,4-8, začíná veliký duchovní a politický obrat: **téma ze všech témat nejdůležitější – milost, svobodná volba, zaměřená na ty, kteří jsou na dně – získává svůj tvar**. Bůh obrací hodnoty světa vzhůru nohama. „Poslední budou prvními a první posledními“ (Mt 19,30; 20,16; L 13,30; Mk 10,31), a Mariino Magnificat (L 1,46-55) z pochází z velké části z Channiny modlitby (1S 2; srov. Mariina matka, sv. Anna…). Tuto moudrost vyjádří i Pavel (srov. 1K 1,28).

Zdá se, že dokud nejsme z nějakého systému vyloučeni, nejsme schopni rozeznat všechny jeho modly, lži a stinné stránky. Toto je privilegované „poznání obětí“. **Ne scénář vítězů, po kterém by toužilo ego, nýbrž scénář života, který nyní zahrnuje všechny tyto takzvané ztroskotance**. Zdá se, že lidé uvnitř svých skupin jsou postiženi jakousi „strukturální slepotou“. Lidé mohou mít osobně dobré úmysly a být upřímní, ale ze své pozice v nějaké struktuře mohou být neschopni vidět určité věci (srov., jak tuto sociální slepotu popisují Izaiáš a Ježíš v Iz 6,9 a Mt 13,14). Ježíšova podobenství zřejmě nemohou pochopit lidé uzavření v duálním myšlení, podobně jako Davidův otec v 1S 16,1-13. Je to vždy ten, na koho se zapomnělo, jako třeba odmítaný Jeremiáš nebo nespravedlivě trpící Jób, kdo rozumí věcem do hloubky a prolamuje se k osvícení. Izaiáš tuto myšlenku přetváří do umělecké podoby ve „čtyřech zpěvech trpícího služebníka“ (Iz 49 – 53). „Než se s Bohem setkáme, vnímáme ho jako všemohoucí moc, po setkání s ním ho vnímáme jako pokornou lásku. Na to vždy kladli františkáni důraz: Bůh je, proti všem našim očekáváním, pokorný“ (františkánská teoložka Ilia Delio).

Vůdcové národa se vždy znovu (srov. knihy Ex, Sdc, Joz, 1 a 2S, 1 a 2Kr) snaží o aliance pro vojenské bezpečí, ale Bůh vždy říká „Důvěřujte pouze mně!“ Je to naivita nebo naopak moudrost?

Počáteční vědomí, které je téměř zcela zaměřené na výhru či prohru, si nedovede představit, že by tyto myšlenky byly něčím víc než zbožnými řečmi. Moudrost je naopak „jiný způsob vědění“, chápe věci na vyšší úrovni, komplexněji, a my to zde nazýváme „proměnění“ nebo

nedualistické myšlení. Lidské ego se brání jakékoli změně, a proto se brání i výzvě ke zranitelnosti, kterou vnímá jako to, že přestává mít věci pod kontrolou (srov. Gedeona, jemuž Bůh zredukuje armádu z 22 tisíc na 300 mužů, Sdc 6 – 7). Bůh učí člověka, že existují alternativy k hrubé síle, a tato širší moudrost se postupně stane naší schopností žít společenství, být trpěliví, odpouštět a jednat prozíravě (Lk 16,8). Je to podivný postoj, který zcela oponuje kultuře společnosti. Je to možná tak, že Bůh nemůže riskovat, aby svěřil moc někomu jinému než tomu, kdo prohlédl iluze moci a svoji identitu založil na něčem jiném. Všichni ostatní budou svoji moc zneužívat a obvykle budou zneužívat o náboženství. I všechna tři Ježíšova pokušení jsou pokušeními zneužití moci (Mt 4,1-11).

Jedná se o proměnu, která je celoživotní záležitostí milosti, odevzdání se a modlitby.

Žalmy

Většina žalmů odhaluje značně vysokou úroveň duchovního vědomí a také různé stupně víry. Ukazuje se v nich dobrá i špatná moc u lidí. Jsou rozmanité a ukazují různorodé duchovní zkušenosti (Jan od Kříže: „Bůh vede každou duši jinou cestou, takže jenom ztěžka se najdou dva lidi, kteří by šli po stejné cestě třeba jen na polovině svého putování k Bohu“). Z hlediska našeho argumentu je lze rozdělit do tří velkých částí:

Žalmy orientace (potvrzující tradici), žalmy dezorientace (prorocké rozpoznání, jak některé věci nefungují nebo nejsou pravdivé) a žalmy znovunabyté orientace (reorientace – úroveň moudrosti nové syntézy víry). V různých obdobích našeho života potřebujeme všechny tyto tři orientace, až nakonec, u duchovně zralé osobnosti, působí jako jeden celek.

Důležité jsou zejména žalmy nářků, jež odhalují cestu k odvrácené straně věcí a umožňují nám ji vyjádřit a veřejně se k ní přiznat; umožňují si stěžovat Bohu a věřit, že takové stížnosti může přijímat, pomáhají si uvědomit, že nemůžeme uzdravit to, co nevezmeme na vědomí.

Pravá transcendence vždy zahrnuje i předchozí stupně a neodmítá je ani netrestá, na rozdíl od většiny reforem a revolucí, které se v dějinách uskutečnily. To je pravé usmíření, uzdravení a odpuštění a vždy charakterizuje zralé věřící. Oni pak následně děkují Bohu za všechny zkoušky a bolesti.

Dobrá moc

Moc nemůže být ze své podstaty špatná, vždyť Lukáš i Pavel používají pro označení Ducha svatého slovo *dynamis*, „moc“ (Sk 1,8; 10,38; L 1,35; 24,29; Ř 15,13; 1K 2,5). Jakmile se lidé dotknou svého vnitřního zdroje, stávají se živými ikonami Božího obrazu (Iz 43,10); pravdivá, pokorná a důvěřující moc, konečný smysl dobře zakotveného člověka.

Jsme Boží děti (Ř 8,16), v každém z nás je Boží Duch (Gn 2,7; Jr 31,31-34; J 14,16 atd.), což je skutečný smysl „nové smlouvy“, kdy naše srdce nejsou kamenná, ale „z masa“ (Ez 36,25-26). Jediné, co je proto třeba udělat, je se tomu otevřít, radovat se z toho a čerpat z toho. Boží přebývání v člověku je **skutečnost, která odlišuje autentickou křesťanskou spiritualitu od ostatních spiritualit**. Skutečnou mocí, s níž musíme navázat kontakt, je Duch, který v nás přebývá (Ř 8,9.11; 1K 3,16-17).

Moc sama o sobě není špatná, jen potřebuje být definovaná jako něco, co je širší než dominance nebo hrubá síla. Bible spíš ukazuje paradox moci, než by tvrdila, že je špatná. Je-li Duch svatý moc, pak musí být moc dobrá, a nikoli jen to, co je důsledkem ambicí nebo

chtivosti. Mojžíš, Ježíš nebo Pavel ve skutečnosti měli velikou moc, protože právě jejich ega Bůh použil, aby na něm stavěl. Bůh chce z lidí dospělé partnery, kteří jsou sami schopni unést moc a kritiku (Žd 5,11 – 6,1). Jsou schopni unést svou moc především proto, že ji nepotřebují a že vědí, že jim tato moc nepatří. Máme-li skutečnou moc, nepotřebujeme ji vystavovat na obdiv. Jestliže víme, že jsme používáni vyšší mocí, nebereme svoji malou moc příliš vážně. Máme-li moc uvnitř, nepotřebujeme ji vystavovat na odiv. Lidé, kteří v sobě tuto božskou moc mají, se o ni dokážou nejlépe dělit, dokážou tuto moc používat pro společné dobro (1K 12,31).

Apoštolům trvalo dlouho, než to pochopili (viz Mk 9,30-37; 10,32 atd.). Kritéria a ambice jsou hlubokou mužskou potřebu, před kterou tyto texty chtějí varovat. Muž nebo žena, kteří nevědí, kým uvnitř sebe sama jsou, bude toužit po všech formách moci. Před rokem 313, kdy Konstantin prohlásil křesťanství za státní náboženství, jsme my křesťané byli na dně společnosti, což bylo ideální místo, odkud se dalo evangeliu porozumět. Přes noc jsme se dostali ze dna na vrchol, doslova z katakomb do bazilik (tj. *královských paláců*), stali se státním náboženstvím římského císařství a začali číst evangelium z pozice moci místo z pozice bezmoci. Ježíš, tichý a pokorný srdcem (Mt 11,29) se stal spravedlivým soudcem, Pantokratorem byzantského umění a moderních katedrál.

Hroutící se římské impérium potřebovalo imperátora a Ježíš byl použit k tomu, aby zaplnil mezeru, čímž se velká část jeho učení stala nesrozumitelnou a nepochopitelnou. Ale o pravé podobě Boha vyprávějí vztahy v Nejsvětější Trojici… Imperiální systém si nepřeje ani milosrdenství, ani tichost nebo systémy, které člověka proměňují, mnohem více totiž potřebuje zákon a řád a jasné systémy přináležitosti. Zde leží počátky stálého pokušení „církevnictví“. V každém století proto existovali světci, kteří pochopili, co je podstatné, a byli ochotni se vydat bolestnou cestou sestupu, cestou „velikonočního tajemství“. Bez toho Boží podstatu a přirozenost duše nelze pochopit.

Učedníků, kteří chtějí funkce, se Ježíš ptá: „Můžete pít z kalicha, z kterého budu pít já?“ (Mt 20,22-23). **Náboženství je především pro ty, kdo se bojí pekla. Spiritualita začíná mít smysl pro ty, kteří peklem prošli, tedy pro ty, kteří se hluboce napili těžkostí života**.

Ježíš přišel jako oběť lidských dějin, protože, duchovně řečeno, jenom oběť může odhalit temné i jasné stránky těchto dějin. Oběť ví, v čem spočívá skutečné vítězství a jaká je skutečná role těch, kdo jsou do všeho zasvěceni (srov. Mt 5,11).

Zranění a odmítnutí lidé mají mnohem větší šanci vidět jasně a mít co říci (stejně jako mají ovšem větší šanci být zahořklí). **Moudrost se ukazuje a projevuje v tom, co dokážeme udělat se svojí bolestí** (Mt 5,1-12)**.** Obvykle je to outsider, člověk na okraji, kdo je nejlépe schopen rozpoznat skutečně funkční systémy víry, systémy zabezpečení i skupinové iluze. Písmo vede Izraelce k tomu, aby se vždy dívali na věc ze strukturálního hlediska toho „druhého“ (Dt 10,16 aj.).

Ježíš, zdánlivě nevzdělaný laik, je archetypem tohoto postoje, a mnozí světci se vydali stejným směrem (František, Klára, Vincent…).

Rituály přechodu

Je důležité, když nás někdo poníží, jen tak mohu zjistit, jak na tom jsem a kam směřuji (srov. Mt 5,11-12). Ježíš znal tuto **privilegovanou cestu poznání**, kterého dostává tomu, kdo je

jakýmkoli způsobem postaven na kraj společnosti, nebo kdo je v jakémkoli menšinovém postavení. Tyto situace vedou k cestě pokorné lásky a důvěry a nutí nás se dívat zvenku dovnitř (na Západě se většinou díváme zevnitř ven). Jakoby Ježíš říkal: **„Musíte tím projít, jinak nebudete nikdy schopni empatie, soucitu a identifikace s bolestmi světa, kterým jste povoláni sloužit. Jinak budete svou službu bratřím a sestrám používat jako profesní krok, ne jako pokornou službu“** (srov. Fil 4,11-13, kde se používá slovo „iniciace“, zasvěcení).

Je paradox, že většinou kážou a vyučují evangelium lidé, kteří jsou dobře hmotně zabezpečení. Vede to k tomu, že se kazatelé míjejí s tím, co je v evangeliu podstatné. Ježíš si určitě přál, aby jeho následovníci byli „poutníci a cizinci“ (Žd 11,13) v běžných záležitostech světa, aby tak mohli být „občany“ onoho většího království (Fil 3,20).

Architektonická teologie

Sama architektura jeruzalémského chrámu v Ježíšově době může být obrazem určitých duchovních záležitostí, o kterých si nyní řekneme. Uprostřed velesvatyně, do které mohl jen 1x ročně vstoupit velekněz, obklopena nádvořím kněží a levitů, kde mohli jen oni, okolo pak nádvoří určené jen obřezaným židovským mužům. Různé stupně úcty.

Vnější nádvoří určené jen židovským ženám (kde ale kvůli menstruačnímu cyklu stejně skoro nemohly, srov. Lv 15,19-30), zapovězeno pod trestem smrti všem nežidům.

V této kamenné stavbě je strukturováno to, co všechna náboženství dělají – vytvářejí vnitřní a vnější prostor téměř jako svůj hlavní účel. Jakoby každý potřeboval nějaký druh hříšníka, heretika, „nevěřícího“, s kterým se porovnává.

Židovství je archetypální náboženství, a tedy to, co dělá dobře nebo špatně může sloužit jako ilustrace něčeho podobného ve většině náboženství. Všichni na určité úrovni vytváříme „meritokracie“ (systémy postavené na dosažených zásluhách), systémy odstupňované úctyhodnosti, a vždy je zakládáme na určitém kodexu čistoty – rasové, národnostní, sexuální, morální nebo kulturní.

Teprve zde je možno pochopit, jak radikálním reformátorem byl Ježíš. Neměl sebemenší zájem o udržení jakéhokoli vládnoucího nebo uzavřeného systému. Aktivně je podkopával (i vůči vlastním následovníkům, srov. L 9,49-56); neměl zájem o různé předpisy na vyrovnávání dluhů či předpisy rituální čistoty (Mt 15,1-14), které jsou náboženskou formou moci a výlučnosti. Provokuje náboženský systém, který nadřazuje zvyky a lidské zákony nad člověka (Mk 2,27), obhajuje oficiální statut „hříšníků“ slovy „Sobota je pro člověka a ne člověk pro sobotu“.

V Lv 11 – 24 je popsáno sedm různých skupin lidí, kteří jsou z chrámu vylučováni (malomocní, tělseně postižení, nežidé, ženy během mensrtuace, židé po výronu semene, lidé provozující nečisté zaměstnání jako pastevci, koželuhové a výběrčí daní, nemanželští synové a dcery kněží). Ježíš se v evangeliích solidarizuje právě s těmi, ti druzí proti němu bojují.

Je to stálá kritika systémů moci a jejich schopnosti vytvářet o sobě iluze. I když se tyto texty čtou v kostelích, nejsou brány v úvahu, protože máme tendenci dávat přednost kodexům rituální čistoty. Proto snad Ježíš na počátku své mise říká „blahoslavení chudí v duchu“. Bible není literatura establishmentu, není psána z jeho pozice; Ježíš „přišel kázat radostnou zvěst chudým“ (L 4,18). Hlavním důvodem zneužívání a nepochopení Bible je zřejmě to, že ji

používali a vykládali převážně lidé, kteří byli uvnitř systému a na jeho vrcholu. Jaký je to rozdíl od Pavla v 1K 9,20-22! **Každý zorný úhel je pohled z určitého místa**. Bible nám dává nový a velmi svobodný úhel pohledu, z kterého můžeme zkoumat svět. Budeme ho ale vnímat svobodný pouze tehdy, nebudeme-li muset všechno příliš dokazovat a nebudeme-li toho muset příliš bránit.